

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

*МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ*
**БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

14–15 листопада 2019 року
м. Ірпінь

УДК 339.543:316.48(477)ООС(06)
ББК 67.9(4Укр)301.143.1я431
Є80

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України
(протокол від 19.11.2019 № 8).*

Науковий керівник конференції

Пашко П. В. – ректор Університету державної фіскальної служби України, доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Організаційний комітет конференції

Голова оргкомітету:

Чмелюк В. В. – кандидат юридичних наук, проректор з питань підготовки кадрів податкової міліції – начальник Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, полковник податкової міліції, учасник бойових дій.

Голова науково-методичної ради оргкомітету:

Єрмоєнко Е. А. – професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України, кандидат педагогічних наук, президент Національної федерації бойового хортингу України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, Заслужений тренер України, майстер спорту України міжнародного класу, майор десантно-штурмових військ ЗС України, учасник бойових дій.

Заступники голови оргкомітету:

Гришук В. Л. – кандидат юридичних наук, начальник кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки, підполковник податкової міліції, учасник бойових дій;

Бухтіяров О. А. – кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки, учасник бойових дій.

Члени оргкомітету:

Параниця С. П. – кандидат юридичних наук, професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки, учасник бойових дій;

Антоненко С. А. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету ДФС України;

Бадьора С. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету ДФС України;

Гарбовський Л. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету ДФС України.

Є80 Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 листопада 2019 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2019. – 1635 с.

Збірник містить наукові роботи учасників конференції, дослідження з педагогіки, психології, філософії, історії, теорії і методики викладання бойового хортингу, проведені відповідно до угоди про співпрацю між Національною федерацією бойового хортингу України та Університетом державної фіскальної служби України. Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновки несуть відповідальність автори матеріалів.

УДК 339.543:316.48(477)ООС(06)
ББК 67.9(4Укр)301.143.1я431

ISBN 978-966-437-568-6

© Університет ДФС України, 2019

Єрьоменко Е. А. Визначення гліколітичної ізометричної працездатності м'язів великих м'язових масивів на рівні максимального довільного зусилля спортсмена бойового хортингу	568
Сокол Є. М., Єрьоменко Е. А., Кіблицький Р. В. Бойовий хортинг як ефективний засіб фізичної та психічної реабілітації людини .	580
Єрьоменко Е. А. Український військово-бойовий звичай проведення рукопашних сутичок як традиційне підґрунтя системи бойового хортингу	598
Шевчук В. С., Єрьоменко Е. А., Гречаний О. М. Вплив козацького військового звичаю на процес становлення і розвитку тренувальних методик системи бойового хортингу	613
Єрьоменко Е. А. Застосування спеціалізованих методик бойового хортингу для підготовки співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях	635
Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг як елемент традиційної бойової культури української нації	652
Демчук С. Р., Єрьоменко Е. А., Гречаний О. М. Бойовий хортинг як досконала система самооборони української нації	672
Єрьоменко Е. А. Бойовий хортинг – висококонкурентний вид українського єдиноборства на міжнародній арені	690
Куцкір М. С., Єрьоменко Е. А., Кукушкін К. М. Філософські орієнтири виховання в учнів системи бойовому хортингу відданого служіння українському народові	708
Єрьоменко Е. А. Духовно-патріотичне виховання та військово-спортивна підготовка учнів бойового хортингу до захисту інтересів України	724
Дорошенко М. М., Єрьоменко Е. А., Гречаний О. М. Морально-етичні норми філософського і психологічного характеру бойового хортингу як українського національного виду єдиноборства	738
Мірчев Д. В., Єрьоменко Е. А., Зуб Р. В. Система декларованих принципів виховання особистості у процесі навчально-тренувальних занять бойовим хортингом	754
Сікан В. Ю., Єрьоменко Е. А., Кукушкін К. М. Біолого-генетичні та психолого-соціальні резерви здоров'я спортсменів бойового хортингу	770
Семигал О. М., Єрьоменко Е. А., Бабурнич С. А. Користь людському організму від фізичних вправ бойового хортингу	787
Демідова В. В., Єрьоменко Е. А., Карасевич С. А. Систематичне використання фізичних навантажень та організація оздоровчої рухової активності спортсменів бойового хортингу	805
Рибалко В. Б., Єрьоменко Е. А., Бабурнич С. А. Цілеспрямований вплив на фізичний і морально-емоційний розвиток людини тренувальними засобами бойового хортингу	824
Щербина В. В., Єрьоменко Е. А., Бабурнич С. А. Функціональна структура здорового способу життя учня бойового хортингу	838

ВПЛИВ КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО ЗВИЧАЮ НА ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ТРЕНУВАЛЬНИХ МЕТОДИК СИСТЕМИ БОЙОВОГО ХОРТИНГУ

ШЕВЧУК Володимир Степанович
СРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович
ГРЕЧАНІЙ Олександр Миколайович

кафедра спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки
Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників
податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, м. Ірпінь.

***Анотація.** У даній науковій статті характеризувано вплив козацького військового звичаю на процес становлення і розвитку тренувальних методик системи бойового хортингу, визначено аспекти козацько-лицарського походження та історії становлення системи бойового хортингу, описано основні чинники українських воїнських традицій як виховної і філософської основи національного професійно-прикладного виду спорту України бойового хортингу, обґрунтовано чинники виховання особистості спортсменів бойового хортингу на засадах військових, культурних, оздоровчих національних звичаїв українських воїнів. На основі виховних засад і козацьких бойових традицій надано перелік цінностей особистості, що виховуються у процесі занять. Стан духовної культури і моралі суспільства, як у світі, так і в Україні, також впливає на процес виховання спортсменів, результати їхньої фізичної і психологічної підготовки. Виховання учнів у системі бойового хортингу здійснюється в контексті звичаїв козацтва, громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь тренувальний та навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави. Орієнтири передбачають залучення спортсменів бойового хортингу до різних форм творчої та суспільно корисної діяльності, зокрема: пізнавальної, оздоровчої, трудової, художньо-естетичної, спортивної, пропагандистської, ігрової, культурної, рекреаційної, екологічної, що організовуються у години дозвілля, тобто у позакласний час. Метою основних орієнтирів виховання в бойовому хортингу є створення цілісної моделі виховної системи на основі патріотичних, громадянських та загальнолюдських цінностей як орієнтовної для проектування виховної системи у закладах освіти України. Визначено основні аспекти козацько-лицарського походження та історії становлення системи бойового хортингу, воїнського українського підґрунтя бойового хортингу як засобу виховання особистості у процесі системних тренувальних занять.*

***Ключові слова:** козацький військовий звичай, воїнські традиції, бойові звичаї, тренувальні методики, бойовий хортинг, історія становлення.*

Актуальність наукового дослідження. Вплив козацького військового звичаю на процес становлення і розвитку тренувальних методик системи бойового хортингу надзвичайно вагомий. Козацько-лицарське походження та історія становлення системи бойового хортингу, визначають аспекти українських воїнських традицій, які закладені в основи національного професійно-прикладного виду спорту України бойового хортингу.

Козацька доба. В Україні з XIV по XVIII століття джерелом духовного натхнення була Запорозька Січ. Саме там, на Січі, черпали наші пращури насагу до боротьби за волю. Саме там, на Січі, бував дух вольності, який щоразу піднімав український народ на очищувальні визвольні війни. У великій шані в козаків перебувало побратимство.

Виклад основного матеріалу. Кожен козак без вагань був готовий віддати своє життя за волю, за землю, де могили пращурів, за родичів і побратимів [1–11; 19–32]. На знак побратимства вони мінялися хрестами з тіла, а все інше було спільне. Вони дарували один одному коней, зброю. В боях билися поруч й рятували один одного або захищали своїм тілом. Побратимство надавало великої сили. Воно було однією з таємних причин їх непереможності.

Також відомо, що на території України до певного часу широко практикувалася і розвивалася вітчизняна змагально-бойова культура. Крім української козацької рукопашної сутички (рукопашу) були і паличні бої, ножовий бій, боротьба, різні види кінних змагань, велика кількість ігор, спрямованих на розвиток спритності, винахідливості, швидкості, сили, рухливості і витривалості. І все це козаками реально культивувалося на практиці, а не зводилося в культ. Українська змагальна традиція в рамках молодечої забави розвивала хлопчика, хлопця, чоловіка фізично і психологічно на різних етапах вікового розвитку.

Хлопчик, ледь навчившись повзати, починав «брататися» (боротися). Років з восьми хлопчики вже виходили на «приманку» перед справжніми дорослими бійцями, сподіваючись на їх похвалу. Задовго, починаючи готуватися до рукопашних сутичок, хлопчисько відчував себе захисником своєї землі, справжнім чоловіком, далі він мав пройти всі щаблі «стінки»: «виростки» (підлітки в дорослій лаві козаків), рядові бійці, «старики» (досвідчені бійці), «клинові», десятники, п'ятидесятники, сотники, а може бути, характерники та куренні отамани і, нарешті, «волхви».

Самі по собі рукопашні сутички між чоловіками – дуже захоплююче видовище та важке фізичне і моральне випробування. Тут можна показати свою завзятість, силу, сміливість, спритність, хитрість, звитягу. Тому вони стихійно виникали всюди, де збиралася молодь.

У будь-якій рукопашній сутичці дотримувалися загальних жорстких правил – не битися забороненими засобами, і спеціальних правил, що мали назву – «домовляння», які встановлювали вибір у силі ударів безпосередньо перед рукопашною сутичкою [12].

Сутичка могла проходити у вільній манері, адже відома з історії прадавня українська бойова традиція рукопашної сутички «удар на удар», коли удари супротивники наносили один одному по черзі, як постріли на дуелі. Захвати практикувалися в борцівських сутичках. Удари ногами застосовувалися в реальному відвертому бою зі справжнім ворогом, і не дозволялися в колективній сутичці «лава на лаву» – святковій силовій розвазі козацької традиції.

Крім того, в стінці – «лава на лаву» не дозволялися «розкрутки» з ударами і робота спиною до супротивника. Починалися рукопашні сутички та кулачні бої із «запалу»: підлітки затівали «зачіплянку» або боротьбу, а закінчувалися «стінкою». У завдання підлітків входило психічне заведення всього механізму протиборства. Тут, як, наприклад, і в колядуванні видна особлива дитяча функція.

Над козацьким хортом (колом) – полем бою, майданом для проведення сутичок між представниками козацьких куренів панував такий жанр дитячого фольклору, як знущення. Воно підхоплювалося дорослими чоловіками, але вже в жанрі «частівки під бійку» та голосна підтримка. Нарешті чоловіки у відкритому полі ставали у широке коло (створювали хорт для проведення сутичок) і починалися змагальні бійки між найсильнішими представниками козацьких куренів.

Повернувшись із походу, козаки ділили здобич, потім гуляли. Але вживати спиртне під час військових походів було заборонено.

За пияцтво під час бойових дій, як і за зраду, передбачалася смертна кара. У жодній армії світу не було таких вимог. Відгулявши кілька днів козаки поверталися в буденне життя. Вставали до сходу сонця, тренувалися у єдиноборстві, йшли на річку купатися, їли житнє борошно з водою і засмаженою олією. Кожен носив свою ложку у халяві чобота. Потім бралися кожен до свого діла: хто латав, хто прав свій одяг, ремонтував знаряддя чи лагодив зброю, інші поралися біля човнів та коней, займалися господарством.

Юнаки змагалися в їзді на конях, стрільбі, кидалися один на одного та боролися, але, неодмінно, в козацькому середовищі усі від малу до велика постійно та наполегливо вчилися основним умінням і навичкам – прийомам рукопашної сутички.

Виганяючи ворога з рідного краю, козаки брали чимало юних молодих хлопців із собою на Січ, і віддавали їх в бойову науку до куренів. Коли хлопчиків виповнювалося 14 років, козак, який привіз його, брав свого вихованця, щоб той чистив зброю, порався біля коня, всіляко допомагав у походах, тобто вирощував з юнака майбутнього вправного воїна. Опівдні на башті стріляли з гармати. Цим пострілом кликали на обід. Надвечір подавали вечерю. Добре поївши, козаки збиралися на майдані або над Дніпром до братніх рукопашних сутичок, веселощів, пісень, жартів, танців.

Коли було необхідно, вони починали готуватися до нового походу, і ця підготовка передбачала тренування в умінні вести бойові дії у різних тактичних ситуаціях. Але за злочини перед козацьким воїнством призначалися різні покарання і страти.

У вигляді стягнень, покарань, страт за злочини і порушення застосовувалися: прив'язання до гармати за зневагу до начальства, за грошовий борг; шмагання нагаєм за злодійство та крадіжництво і мародерство серед козацького товариства [13–18]. Найпопулярнішою стратою зрадника було забивання буковими киями та камінням. Також використовували шибениці. Найстрашнішим було закопування злочинця живим в землю.

Не важливо, хто перед козаком – старий жебрак або старий отаман, повага до прожитого життя залишалась однаково високою. Розуміючи, що вік бере своє, і людина вже об'єктивно не здатна виконувати ту чи іншу роботу, молодші козаки завжди і в усьому допомагали старшим односельцям. При них вони ставали більш стриманими, дбайливішими. Якщо старий воїн-козак заходив у будинок або на збори, козаки вставали, а зустрічаючи старого воїна на вулиці – кланялися.

Крім того, при старших козаках не дозволялося молодим сидіти, курити люльку і говорити без дозволу. Лихословити і перечити старшому – нечуваний злочин тих років. Неввічливо було обганяти старшого за віком – обов'язково треба спитати дозволу, аби пройти повз нього. В хату вперед спочатку пропускали старших, а потім заходили молоді.

Варто також відзначити, що в козацькому середовищі літні люди мали великий авторитет: одного їх слова було достатньо, щоб вирішити будь-який конфлікт молодих парубків, будь то бійка чи суперечка. Козаки не просто ненавиділи, але відверто не терпіли боягузів, до якого б роду вони не відносилися. Боягуз-ворог міг не розраховувати на легку смерть. Козаки були людьми справи, і часто говорили: «Від зайвих слів слабшають руки».

Історія практично не знає прикладів козаків-зрадників. Потрапивши у полон, вони, не видавши таємниць, вмирали смертю мучеників. Козаки вірили, що порушивши обіцянку, вони неодмінно поплатяться своєю душею після смерті. Козацькі забави вигадувалися задля гарту найрізноманітніших якостей козака, це й ігри на фізичну силу, на швидкість реакції, на нестандартне мислення.

Воїни козацьких підрозділів Запорозької Січі не просто не боялися смерті або зневажали її, а в бойових діях раділи їй, як за законом козацького характерництва – смерті на благо, вмираючи заради свободи і віри з радістю і посмішкою на обличчі.

Козаки у вільний час часто збиралися до гурту, ставали в коло і постійно проводили між собою рукопашні сутички, але частою розвагою для них також ставало змагання «лава на лаву»: збиралися дві групи козаків, шикувалися одна проти одної. Козаки трималися зціпленими у лікті руками за типом ланок ланцюга. За сигналом старого козака-судді дві команди атакували одна одну. Мета протистояння – відтіснити «лаву» суперника, повалити або розірвати її.

Рукопашні сутички, у свою чергу, були досить розповсюдженим дозвіллям в усьому світі, особливо – у військовому середовищі. Українське козацтво не було винятком, а тим більше ще й набуло в проведенні рукопашних сутичок великого досвіду. Вищі шанси на перемогу мав не сильніший, а більш досвідчений козак, який «не раз тикав дулі смерті і знав можливості свого тіла».

Такими рукопашними сутичками вже здобувалось краще володіння собою і часткова психологічна готовність до справжнього бойового зіткнення з ворогом. У давні часи, так само на землях Придніпров'я, Запорожжя, Таврії проводилися подібні рукопашні змагання в козацькому колі.

З історії відомі постійні змагальні протистояння у колі козаків на майдані Запорозької Січі, де рукопашні сутички між представниками козацьких куренів проводились відкрито та урочисто, у присутності всієї козацької громади. Все це сприяло набагато швидшій підготовці вправного воїна, оскільки хлопця, що вступав у загони народних повстанців на Запорозьку Січ, не треба було готувати з азів.

У ті часи у козацькому середовищі відповідні навички та вміння накопичувались і набували ознак своєрідного бойового мистецтва, яке мало військово-прикладне спрямування. Все вищезазначене повною мірою стосувалося також інших осередків козацького війська, які також міцно зберігали та розвивали українську військово-козацьку спадщину, у тому числі й бойове мистецтво, що передбачало систему навичок ведення сутички без зброї, володіння холодною зброєю, адже навички володіння вогнепальною зброєю були занадто уніфікованими і більш співвідносились зі знаннями та вміннями тактики.

З історії відомо, що польська, литовська і українська шляхта, а згодом і московське дворянство часто віддавали своїх синів для виховування на Запорозьку Січ: вважалося, що тільки там, у середовищі відважних воїнів, можна отримати спеціальну фізичну підготовку та загартувати дух.

Саме Запорозька Січ була місцем народження козацької доблесті і військового духу того часу, оплотом багатотисячної армії воїнів, яка встановила для себе правила найвищої дисципліни в перервах між походами і самопожертви у поході [33–48]. Хортиця була притулком воїнів, де постійно вдосконалювалося бойове мистецтво як в завойовницьких цілях, так і з метою захисту рідного краю.

Турніри між найсильнішими воїнами, представниками козацьких куренів та рукопашні сутички проводилися практично постійно і з різних приводів: для визначення керівників куренів і сотень, на гуляннях і святах, з метою помирити посварених козаків або, навіть, групи козаків, сутички в живому колі з козаків – «хорті» проводилися не тільки на центральному майдані Січі, а й у будь-якому іншому місці, і під час походів, і під час відпочинку для того, щоб не втрачати і підтримувати реальний бойовий навик на випадок смертельної сутички.

У козацький хорт (відкрите коло з козаків), виходили учасники рукопашних сутичок без зброї, знімаючи її заздалегідь і віддаючи товаришам по куреню. Якщо козак виходив у хорт на змагальну сутичку захищати честь куреня, то за нього вболівала вся сотня.

У таких сутичках дозволялося обмотувати руки ганчір'ям, але наглядовий (так звали вікового козака, який дивився за рукопашною сутичкою всередині кола) стежив за тим, щоб у ганчірку не замотували каміння, у штанах не було прихованої зброї, і учасники сутички завжди були тверезі, що у противному випадку каралося відстороненням права голосу на козацьких нарадах. Виходити у нетверезому вигляді на хорт (козацьке коло) для проведення рукопашної сутички вважалося недостойним честі козака, адже за нього вболівали товариші і командири формувань.

Відомо, що серед вільних козаків Запорозької Січі, які переносили тяготи бойового життя і разом брали участь у походах, були представники близько 40-ка різних національностей. Серед такого великого інтернаціоналу на Запорозькій Січі основними групами були представлені слов'яни, а також зустрічалися представники татар, романської групи, австро-угорці, грузини, азербайджанці, вірмени, турки, азійська група, євреї, цигани і навіть окремі араби та африканці. Закон існував для всіх один – поважати загальні

закони і правила козацького братерства, жити по честі, слідкувати за своїм здоров'ям і дотримуватися військової традиції.

У проведенні ігрищ і рукопашних сутичок також могли брати участь представники будь-яких народностей, головне – дотримання простих правил: не кусатися, не лізти в штани (це значить не хапати за пах), не виколювати очі, не виламувати пальці, не замотувати каміння в ганчір'я, яким обмотували кулаки, і не бити суперника головою об землю. Все інше тими первинними правилами було дозволено.

Хорт (козацьке коло) – місце проведення рукопашної сутички позначали на землі шляхом окреслення палицею приблизно правильного кола, або на траві позначали територію хорту, вбивши невеличкі коли чи гілки дерева в землю. Сутички проводилися без урахування часу, поки один учасник протистояння не сидів на ураженому суперникові зверху, практично до втрати свідомості одного із суперників.

У момент наявної перемоги одного козака над іншим наглядний подавав команду припинити сутичку, розбороняв бійців відтягуючи верхнього учасника сутички від нижнього, щоб у того не було можливості покалічити або смертельно вразити суперника.

Ці старі правила козацьких рукопашних сутичок Запорозької Січі після її розформування Катериною Другою, надалі перейшли до Донських і Кубанських козаків, зокрема військове слов'янське мистецтво кубанських козаків «Буза», що з успіхом розвивається на півдні Росії, має прямі коріння від цих жорстоких прадавніх правил проведення рукопашних сутичок між козаками [49–62]. Давнє жорстоке життя змушувало козацьке керівництво таким чином дисциплінувати козаків, забезпечувати колективне виживання, підтримуючи боєздатність своїх воїнів. Навіть сучасні бої без правил не зрівнялися б у жорстокості та реальності з тими рукопашними сутичками, які проводили між куренями кошові отамани у козацькому хорті на майдані Запорозької Січі.

Крім рукопашних сутичок, проводилися постійні тренінги з різною холодною зброєю, основними з яких були: козацька шабля, ніж і палиця (прямий посох, приблизно 150 см). Але з різних історичних джерел відомо, що на Хортиці козаки також постійно вдосконалювали навички володіння короткою і довгою сокирою, булавами різної величини, списами і сталевими прутами. Стрільба з пістоля у козаків також була важливим елементом підготовки.

У період між походами на Січі проводили змагання в майстерності самооборони, що давало можливість козакам удосконалити практичні навички. Виховання фізично та морально досконалих чоловіків великою мірою забезпечувала доволі ефективна система фізичної підготовки, яка включала: початковий відбір молоді; її фізичне виховання в січових школах і школах джур.

За часів козацтва українськими землями мандрували молоді хлопці (борці) і мірялися силою із сільськими парубками. Перемога в таких сутичках дуже високо цінувалась у селян, а переможець на тривалий час ставав героєм парубочої громади.

Аналізуючи наукову літературу, історичні документи, фольклорні та етнографічні матеріали можна констатувати, що на Запорозькій Січі існував жорсткий і прогресивний на той час культ фізичної досконалості людини.

Це було зумовлене тим, що: запорозькі козаки ніколи не обирали старшинами фізично недосконалих людей; свій вільний час практично всі запорожці присвячували виконанню фізичних вправ та особистій бойовій підготовці; одним з основних критеріїв переходу молодика в ранг «істинного» запорожця була його фізична підготовленість; у січових школах і школах джур було запроваджено посилене фізичне виховання дітей; існувала велика кількість легенд і переказів про надприродні можливості козаків.

Поєднання культу фізичної досконалості і високої моралі та духовності створило справжніх лицарів, еліту і гордість українського народу. Його фізична культура,

розвиваючись на власній національній основі, не мала замкнутого й обмеженого характеру [63–78]. Водночас, вбираючи в себе найкращі зразки європейської культури, фізична культура українців за своїм соціальним значенням та спрямованістю ґрунтувалася передусім на звичаях і традиціях свого народу. У відновний період між військовими походами в Запорозькій Січі існували методи лікування травами, народні методи загоєння ран, використовувалися методики оздоровчих фізичних навантажень для одужання та у профілактичних цілях, засоби оздоровчого дихання та виконання оздоровчих фізичних вправ для підтримки належного стану здоров'я, проводилися змагання з майстерності самозахисту, що давало змогу козакам удосконалювати практичні навички.

У другій половині XVIII століття фактично виникла українська вітчизняна школа військово-фізичної підготовки. Основоположниками її були українські військові полководці та командири підрозділів. Основні положення навчання українського солдата викладалися у перших методичних рекомендаціях і військових книгах (1750–1800 рр.). У цих рекомендаціях надавалося виняткове значення майстерності володіння багнетом в рукопашній сутичці, що на ті часи ефективно супроводжувалася збройним протистоянням.

Таким чином, ідея відродження бойових, культурних, оздоровчих, традицій Запорозької Січі у вигляді сучасного бойового хортингу, як комплексної системи самовдосконалення особистості, заснованої на фізичному, морально-етичному та духовному вихованні, пов'язана з відродженням давніх народних традицій всіх етнічних груп і народностей, які населяли землі України.

Дореволюційна доба. Методикам ведення рукопашної сутички в дореволюційній армії систематично не навчали – навіть в «спецпідрозділах» (туди, правда, набирали бійців, які деякі основи ведення бою вже освоїли «приватно»). За радянських часів масова підготовка воїнів українського походження теж здебільшого залишалася на папері, але впродовж розвитку ця методика дещо змінилася. Крім різних шкіл раннього прикладного одноборства в Червоній Армії існував також прикладний рукопашний бій, елементи якого іноді поєднувалися з протистоянням збройного противнику.

Згодом інтенсивність і щільність вогню стала найбільш важливою частиною у відкритих збройних зіткненнях. Рукопашні сутички стали епізодичними і, здавалося б, що вони почали втрачати своє значення, але насправді це відбувалося не так.

У складній і швидко мінливій обстановці жорстокого військового бою можливо все. І раптові зіткнення з противником в лісі, населених пунктах, а так само вночі є цілком реальним [79–86]. Крім того, навички застосування прийомів у рукопашній сутичці для підрозділів розвідки і спеціального призначення просто необхідні для несподіваних зіткнень з ворогом, взяття полонених, зняття вартового, втечі з полону і багатьох інших специфічних завдань і ситуацій військового життя.

В обов'язкову програму тодішніх попередників командос входив так званий «вільний бій» (він же – «бій неозброєних»), рукопашні сутички із застосуванням короткої зброї (на ножах і беззбройний солдат проти озброєного ножем), штикове фехтування і навички протистояння без зброї штиковому бійцю.

Контрприйоми проти зброї з довгим клинком (шаблі, шашки) і револьвера вивчалися недостатньо. Чи не тому, що це була рідкість – прийоми проти архаїчного в 30-х роках ножа належало знати. Просто вважалося, що «поверхнева» підготовка щодо захисту від цих видів зброї все одно повної нейтралізації суперника не забезпечить. 1920-ті роки ознаменувалися сплеском інтересу до комплексних бойовим мистецтвам.

Але, хоча далеко не всі вони перебували під повним контролем спецслужб Наркомату внутрішніх справ (НКВС), для того періоду вже не характерна і повна безконтрольність: інструктори бойової підготовки зазвичай належали до числа співробітників Наркомату внутрішніх справ, і вчитися у них рукопашній підготовці міг не кожен бажаючий.

Поступово відбувалося засекречування найбільш ефективних систем рукопашного бою. Якраз в той час юридична практика почала активно переслідувати громадян за «перевищення меж самозахисту». Бойові прийоми тепер можна було освоювати тільки «для службового користування».

В умовах давньоукраїнського способу життя основними формами фізичної культури та головними засобами фізичного виховання залишалася методика вивчення прийомів рукопашної сутички, боротьба, бійки, кінні види спорту та ігри, а серед дітей – рухливі ігри, що відображають у своєму змісті регіональний спосіб життя певного краю, певної частини території України.

Важливою подією загальноукраїнського, і зокрема українського суто спортивного значення, було проведення Всеукраїнських олімпіад – що історично було своєрідним резонансом на Ігри перших Олімпіад сучасності. Перша така Олімпіада відбулася у Києві в 1913 році, де на той час уже було побудовано перший в Україні стадіон. Для організації та проведення Всеукраїнської Олімпіади було створено Київський Олімпійський комітет.

Радянський період. Давньоукраїнська психотехніка, доповнена кращими індійськими, тибетськими і китайськими ученнями про незвичайні фізичні і психічні феномени фізіології людини, надсекретні психофізіологічні науково-дослідні роботи з вивчення теорії і практики активації та використання прихованих можливостей людини почали проводитися в Радянських закритих військових науково-дослідних інститутах.

Існували закриті програми третього відділу НКВС щодо вивчення надможливостей людини, коли навчені співробітники відбирали обдарованих в екстрасенсорному плані дітей і навчали їх у розвідувальних школах.

В XIX–XX століттях всі види єдиноборств України перестали замикатися в собі і почали утворювати сплави один з одним і з міжнародними системами фехтування, боротьби, боксу, закордонними системами бойової підготовки. Іноді яка-небудь з міжнародних шкіл надовго зберігалася в чистому вигляді, наприклад, греко-римська боротьба. Вона користувалася в Україні неймовірною популярністю. Бокс як «чисте» єдиноборство, а не як компонент бойового ведення рукопашної сутички, з'явився в Україні в 90-х роках XIX століття.

Крім різних шкіл раннього стилю, коли Україна була у складі СРСР, існував також прикладний рукопашний бій, і заняття єдиноборствами в Червоній Армії із застосуванням зброї іноді поєднувалися з вивченням методів протистояння солдата проти збройного противника. В обов'язкову підготовку «командос» входив «вільний бій», рукопашні сутички із застосуванням короткої холодної зброї, штикове фехтування.

Пізніше «спецметодики» апробувалися на спеціальних об'єктах військової розвідки спецназу повітряно-десантних військ, підрозділи яких знаходилися на території Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР).

Спецназівець повітряно-десантних військ українського походження – свербієць міг довгий час перебувати без води і їжі, включаючи надможливості, здійснювати тривалі воєнізовані марші пересічною місцевістю, проявляти несприйнятливність до болю, самовідновлюватися після поранень і проводити бойові операції з використанням екстрасенсорних можливостей, психічних атак, досконало навичок ведення рукопашної сутички в екстрених ситуаціях.

Зараз всі ці методики остаточно оформлені в принципово новий вид аутотренінгу системи бойового хортингу, спрямований на розкриття та використання резервів людського організму в екстремальних ситуаціях [87–94]. Цей психофізичний тренінг дозволяє залучати ресурси підсвідомості через роботу з образами за методикою входження в бойовий транс, як в професійно-прикладному напрямі бойового хортингу, так і в загальнооздоровчому.

Становлення міжнаціональних відносин. З історії можна сказати, що у міжнародному співтоваристві на зміну старій місцевій і національній замкнутості приходить всебічний зв'язок і всебічна залежність націй між собою. Це в рівній мірі відноситься як до матеріального виробництва, так і до духовного життя. Плоди діяльності окремих націй стають загальним надбанням.

У козацькій Україні вся фізична культура, всі засоби фізичного виховання використовувалися народом на самодіяльних засадах, оскільки не існувало ніяких органів управління цими процесами. Тому самобутня народна практика виховання не могла оформитися в розвинену систему.

До початку Першої світової війни в Україні налічувалося 8 тисяч активних любителів спорту, об'єднаних у різні спортивні колективи чи клуби. Таких клубів налічувалося близько двохсот. У складні 20–30-ті роки ХХ століття, у період «українізації» знову спостерігається активний розмах фізкультурно-спортивної роботи на наддніпрянській Україні.

Починаючи з 1921 року проводяться Всеукраїнські олімпіади, згодом названі спартакіадами. Якщо у змаганнях Всеукраїнської спартакіади 1923 року брало участь 300 спортсменів, то уже у 1927 році на IV Спартакіаді – понад 20 тисяч учасників. На фінальні старту були запрошені представники деяких інших країн, німців, чехів тощо. Зростала і спортивна майстерність українців, про що свідчать перші місця, які посіли збірні України на Всесоюзній спартакіаді в Москві у 1928 році.

Єдиноборство у ті часи розвивалися виключно як прикладне мистецтво. Велике значення для кадрового забезпечення сфери фізичної культури мало заснування в Україні закладів фізкультурної освіти і науки: Державного інституту фізичної культури в Харкові (1931 р.) та технікумів фізичної культури в Києві, Одесі, Дніпропетровську, Луганську та Артемівську. З 1931 року успішно почав функціонувати Український науково-дослідний інститут фізичної культури.

З'являється спеціалізована спортивна преса, українською мовою друкуються правила змагань з видів спорту. Національне культурне піднесення, зазвичай, супроводжується і піднесенням фізкультурно-спортивного характеру. Яскравою демонстрацією цієї тези є події в західній Україні на початку ХХ століття, коли світовий спорт уже окреслився як самостійне спортивне явище.

Саме на цей період припадає початок організованого українського фізкультурно-спортивного руху на Галичині, Буковині та Закарпатті. Діяльність українських спортивних товариств та клубів Галичини, Буковини та Закарпаття не можна розглядати у відриві від загального культурно-просвітницького руху України.

Для ефективного розвитку сфери фізичної культури і спорту історично склалися різноманітні форми організації. В Україні, як і в більшості зарубіжних країн, окрім широко розгалужених самодіяльних спортивних об'єднань, успішно функціонували державні, регіональні, муніципальні органи координації і управління сферою фізичної культури та спорту [95–99]. Державне управління здійснювалося здебільшого у формі спеціально створених міністерств, комітетів, департаментів чи управлінь, на які покладено обов'язки щодо координації та управління спортивною та оздоровчою роботою.

Організацію фізичної культури і спорту, а також професійну фізичну підготовку у відомствах здійснюють спеціально створені для цієї мети комітети, спортивні товариства і клуби.

У 1988 році рішенням ВЦРПС СРСР та Радою профспілок України були об'єднані всі профспілкові спортивні товариства в одне «Добровільне фізкультурно-спортивне товариство профспілок «Україна» (ДФСТП «Україна»), яке було створене з метою організації фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи з працівниками виробничої

сфери, а кооперативно-профспілкове фізкультурно-спортивне товариство «Колос» – з працівниками агропромислового комплексу та мешканцями сільської місцевості.

У 1995 році поновило свою діяльність ДСТ «Спартак» вийшовши зі структуриДФСТП «Україна». До 2001 року діяло добровільне спортивне товариство «Гарт», створене для організації і координації роботи з фізичного виховання у закладах освіти всіх рівнів. На його основі було створено нині чинний Комітет фізичного виховання і спорту Міністерства освіти і науки України. У структурі Міністерства оборони України діє Управління спорту, а в регіонах – спортивні клуби армії (СКА). Працівників і службовців МВС України обслуговує відомче спортивне товариство «Динамо», яке має свої регіональні підрозділи.

Для репрезентації спортсменів-залізничників у міжнародних організаціях, у рамкахДФСТП «Україна» діє СК «Локомотив». З цією ж метою створено Українську студентську спортивну спілку (УССС). В Україні також створені і функціонують структури параолімпійського руху, Асоціація ветеранів фізичної культури і спорту, федерації інвалідного спорту тощо.

На регіональному та місцевому рівнях утворюються різноманітні самодіяльні спортивні, спортивно-оздоровчі, фізкультурно-спортивні клуби, клуби з видів спорту, спортивні клуби за місцем проживання. В наступні роки в Україні з'являються професійні спортивні клуби та ліги з видів спорту. Усі ці організації розвивали силові види спорту, фізичної підготовки та професійно-прикладні види спорту, подібні бойовому хортингу.

Згідно Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (2002 р.) державну політику і законодавче регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту, як і контроль за реалізацією Державних програм розвитку фізичної культури і спорту, здійснює Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України.

В окремі проміжки часу в Україні центральним органом державної виконавчої влади у сфері управління фізичною культурою і спортом були: Союз спортивних товариств України; Державний комітет з питань фізичної культури і спорту; Міністерство у справах молоді і спорту України, котрі забезпечували реалізацію державної політики в галузі фізичної культури і несли відповідальність за її виконання.

У 2005 році уряд України поклав відповідальність за розвиток сфери фізичного виховання і спорту на новостворене Міністерство молоді та спорту, пізніше перейменоване на Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту (якому пізніше знову була повернута назва: Міністерство молоді та спорту України). Як зазначається у Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.), держава реалізує заходи, спрямовані на формування та подальше вдосконалення сфери фізичної культури і спорту.

У сучасному суспільстві, коли встановилися загальнодержавні, недержавні і виробничі відносини, такий рівень розвитку фізичної культури не міг уже задовольнити нові і значно більш високі вимоги до оздоровлення та виховання підростаючого покоління. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає здоров'я як стан повного фізичного, щиросердечного і соціального добробуту, а не тільки до якого ми маємо прагнути.

Указ Президента України «Про розвиток козацтва в Україні» (2001 р.), створює сприятливу атмосферу для активного поширення та розвитку національного професійно-прикладного виду спорту, на заснування якого великою мірою вплинули і традиції козацтва. Бойовий хортинг, як національне єдиноборство і прикладна система підготовки воїнів, переживає сьогодні період активного відродження та розвитку.

Спортивною організацією бойового хортингу проводиться єдино правильна політика не за виключно «національну культуру», а за «інтернаціональну культуру українців», у яку від кожної етнічної групи українців, сегменту національної культури входить тільки

частина, а саме: лише послідовно-демократичний і бойовий зміст кожної національної культури.

Міжнародні інтернаціональні форми фізичної культури не ставлять перешкод щодо розвитку бойового хортингу, як національній формі фізичної культури України, а, навпаки, сприяють його розвитку і вдосконаленню. Це говорить про авторитет бойового хортингу, його високий загальний рівень розвитку як національної форми фізичної культури українців.

Цей процес є необхідною умовою формування нової людини, всебічного розвитку особистості, вдосконалення способу життя з використанням усіх видів фізичного виховання. Бойовий хортинг, активно включаючись у даний процес, виступає одним з важливих факторів інтернаціоналізації всього духовного життя українського народу.

В Україні засобами бойового хортингу піддаються інтернаціоналізації всі аспекти фізичної культури і спорту. Яскравим прикладом сказаного є той факт, що у нас інтернаціоналізуються також інші види спорту та ігри, різноманітні національні форми і засоби фізичного виховання. Головною, провідною тенденцією при цьому є виникнення і розвиток спільних рис у національних культурах.

Саме ця тенденція веде до прогресу бойовий хортинг, як національний професійно-прикладний вид спорту та ефективний вид фізичної підготовки народу України, відкриваючи перед ним нові перспективи, тим більше, що Всесвітня федерація бойового хортингу має великий досвід інтернаціоналізації національного виду спорту нашої держави, проводячи спортивні змагання з бойового хортингу в багатьох країнах світу.

В цьому відношенні не можна не побачити подібності з сучасними спортивними змаганнями з бойового хортингу. З самого початку глядачі міжнародних змагань, що спостерігають за різноманітними демонстраціями сили і спритності, захоплено вітають своїх земляків, до такої міри, що спортивні змагання підвищують національну гордість або навіть своєрідне шовіністичне козацьке чванство. Наш глядач любить, коли перемагають українці.

Традиційно, що в Україні перемога завжди цінувалася вище за рекорд. Зрозуміло, в наш час чисто фізичні досягнення спортсменів бойового хортингу сприймаються окремо від музики, співу та інших постановочних ефектів, супроводжуваних змагання, а релігійне та обрядове значення, яке свята й ігри мали спочатку, сьогодні абсолютно відійшло у минуле. Проте, і в сучасних спортивних змаганнях з бойового хортингу, при всіх змінах, відчутний символічний сенс давньоукраїнських ігор та звичаєвих змагань козацької доби.

Слід зауважити, що праукраїнський епос щодо стародавніх бойовий, оздоровчих та спортивно-розважальних традицій, на історичному та філософському фундаменті яких ґрунтується бойовий хортинг, розвивається в двох абсолютно різних регістрах, що символізують відповідно «бойову» та «культурну» народні традиції.

Як би далеко не відстояла від нас у часі стародавня Київська Русь чи Запорозька Січ, ці два історичні генератори наших народних традицій досі здатні захопити широку аудиторію тренерів, спортсменів, науковців, істориків, читачів, звичайних громадян, які поділяють ті ж цінності й одноставно захоплюються головними героями цих двох історичних епох: київським князем Володимиром Великим, Ярославом Мудрим, кошовим отаманом Іваном Сірко, відомим козацьким лідером Іваном Богуном тощо.

Обидві ці епохи демонструють всьому людству силу і міць бойових якостей воїна, що закладені в українському генетичному коді. Вони покликані виховувати молодь в дусі гармонії і сили. Одна історична література оспівує військові подвиги героїв, службовців, які є втіленням виняткової сили і хоробрості, що дозволяла їм зневажати поранення, страждання і навіть смерть.

Друга історична література описує і зображує морські мандри, відкриття невідомих земель, заснування нових поселень і міст. У ній головними цінностями постають розум, кмітливість і хитрість, без яких, герої не могли б подолати небезпеки, що підстерігають їх, і повернутися на Батьківщину до Києва і Запорозької Січі.

В історії людства є приклади, коли деякі інші системи склалися також, як бойовий хортинг, самобутнім шляхом, поступово, шляхом випробування нового та відкидання усього, що не дало бажаних результатів у практичній діяльності.

Багато систем фізичного виховання та бойового мистецтва було складено групою людей під вимогою тих чи інших обставин або навіть окремими людьми (наприклад: система військово-фізичної підготовки запорізьких козаків, система олімпійської підготовки борців вільного стилю, бойовий, спортивний, поліцейський, військово-прикладний, козацький хортинг та хортинг фехтування, а також цілий ряд систем Японії, Кореї, Китаю, Індії тощо). Нам також відомий ряд систем, що склалися державними органами країн (давньогрецька, німецька, шведська системи).

Наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття у багатьох країнах колишнього Радянського Союзу, а також тих, що входили до соціалістичної співдружності, відбувається інтеграція сфери фізичної культури і спорту у ринкове світове середовище. Це об'єктивно призводить до виникнення у ній якісно нових процесів та явищ. Відбуваються істотні зміни у системі соціально-економічних відносин у галузі, утворюються нові форми власності та господарювання, що активно впливає на поведінку всіх учасників фізкультурно-спортивної діяльності.

Бойовий хортинг, у свою чергу, пройшов певний непростий шлях перевірки часом, ефективною тренувальною методикою, високою змагальною конкуренцією, суспільною оцінкою та звичайною громадською думкою. На даний момент за своїм характером фізичне виховання засобами бойового хортингу є процесом, спрямованим на підвищення або підтримування на певному заданому рівні функціональних можливостей організму за рахунок певної системи впливу, тобто є керованим процесом.

Тому за своєю сутністю заняття бойовим хортингом є процесом управління адаптивним функціонуванням організму людини. Завдяки ефективним і перевіреним методикам підготовки спортсменів, фізичне виховання у бойовому хортингу може дати бажаний ефект, адже воно здійснюється за чітко визначеною системою з ефективним визначенням засобів, методів, методичних прийомів та форм організації, точно відповідає меті і завданням українського суспільства в галузі фізичної культури і спорту.

Визначення умов виникнення та розвитку бойового хортингу як національного професійно-прикладного виду спорту України, системи фізичного і морально-етичного виховання особистості полягає у певному рівні зрілості суспільства, який характеризується такими ознаками, як: зацікавленість суспільства; наявність перспективної ідеології; наявність необхідного рівня розвитку матеріального забезпечення; поява в місцевих громадах відповідної критичної кількості фахівців бойового хортингу.

Причини виникнення і розвитку системи бойового хортингу поділяються на суб'єктивні та об'єктивні.

Суб'єктивні – подальший розвиток суспільної свідомості українців: внаслідок трудового досвіду люди за певний час змогли усвідомити ефект від фізичної підготовленості, тобто встановити причинний зв'язок між заздалегідь проведеною підготовкою і позитивними результатами праці.

Об'єктивні – необхідність працювати, тренуватися, розвиватися, виготовляти знаряддя праці, передавати від покоління до покоління накопичені спортивні, трудові і військові вміння та навички, а також культурні і духовні традиції.

В той же час, у бойовому хортингу оформилося коло видів підготовки та розділів змагального єдиноборства, що спираються на філософські, спортивні та соціально-психологічні чинники. Якщо для звичайної людини бойовий хортинг як єдиноборство має лише прикладний аспект, і має на меті захист інтересів людини і суспільства, то для фахівця і майстра бойового хортингу не меншу значимість набуває духовний аспект – бойове мистецтво стає засобом індивідуального самовдосконалення, способом включення себе у сферу світової гармонії.

Для бойового хортингу, заснованого на комплексі моральних принципів, прийоми єдиноборства є засобом психофізичної регуляції особистості і досягнення вищої мети. Будь-який кидок, захват, залом або удар не є самоцінним, він на певному ідеологічному тлі стає черговою сходинкою на шляху реалізації ідеалу українського воїна, який має силу і честь.

Виходячи з історії, бойові системи є невід'ємною складовою історії українського народу. Вони гартували патріотичний дух, здійснювали фізично-технічну підготовку населення і професійного вояцтва, яке стояло на захисті України. Пройняті народною культурою, ґрунтовані на ній бойові мистецтва не одне століття були найголовнішим гарантом самозбереження української нації.

Таким чином, виходячи з витоків бойового хортингу, в Україні бойові і військові традиції передаються від покоління до покоління, від пращурів – до нащадків. Практичне значення військово-фізичного виховання залишається актуальним і в наші дні. Воно виступає засобом не лише фізичного, а й морально-психологічного та духовного розвитку людини, виховання її як свідомого громадянина і патріота своєї держави, свого народу.

Наші пращури пройшли від Туреччини до Австро-Угорщини, змогли утримати цю територію, захистити свою незалежність і територіальну цілісність. Скільки разів вороги, що тяглися до світового панування, спотикалися об Україну, були розбиті нашими дідами і прадідами. Кожне покоління в Україні брало участь у військових конфліктах і битвах.

Відродження бойового хортингу як бойової, культурної та оздоровчої традиції народу, яка багато століть жила на землях України, є логічним і закономірним.

Система підготовки, виховання характеру в найжорстокіших рукопашних сутичках, в яких дозволялася вся можлива техніка самооборони, удосконалення майстерності та надбання змагального духу запорозьких козаків лягли в основу бойового хортингу, як виду спорту та системи бойової підготовки воїна.

Хоча з часів лицарства Київської Русі, козацтва Запорозької Січі минуло декілька століть, на цих землях і досі відроджуються і розвиваються приватні оздоровчі системи, народні навички і методи лікування, спортивні, бойові та прикладні єдиноборства. Вагому роль в цьому грає генетична пам'ять народу. На жаль, тих, хто перейняв козацьке бойове мистецтво від далеких пращурів, практично не залишилося.

Тому, сьогодні група заслужених тренерів і майстрів спорту з контактних видів єдиноборств, керуючись особистим спортивним досвідом участі у змаганнях найвищого рівня, власними відчуттями і віковими традиціями, створила новий вид змішаного єдиноборства та професійно-прикладної підготовки – бойовий хортинг, який успішно розвивається у спортивному любительському і професійному напрямках, визнаний в Україні національним професійно-прикладним видом спорту.

Розвиток бойового хортингу має на меті спортивне виховання сильного й здорового суспільства на основі традиційних духовних цінностей українського народу.

Бойовий хортинг як спорт, а точніше ті його види змагань, які походять від військових єдиноборств (рукопашна сутичка, борцівська сутичка, самозахист, фехтування тощо), є тим середовищем, у якому в сучасних умовах продовжують своє життя військові традиції різних народів, що населяли українські землі.

У змаганнях частіше перемагають представники тих народів, хто має, а відповідно, мав і раніше більш потужну, більш розвинену військову традицію. Тобто ті народи, чий спортсмени перемагають у спорті зараз, мали і мають воїнів, які перемагали і перемагають у рукопашних сутичках на війні. З іншого боку, зазвичай, якщо у бойових мистецтв країн немає опори на народну традицію, немає і перемог у відомих міжнародних змаганнях з бойових мистецтв.

Таким чином, будучи професійно-прикладним видом спорту, бойовий хортинг має давні і славні історико-культурні корені. Ідея виникнення бойового хортингу як комплексної системи самовдосконалення особистості, заснованої на фізичному, морально-етичному та духовному вихованні, пов'язана з відродженням давніх народних традицій попередніх поколінь українців, що передавалися від пращурів до нащадків з покоління у покоління, із роду в рід, від діда до батька, від батька до сина.

Народна традиція, і не обов'язково військова – це явище, яке формується не роками, а століттями, й вирізняється винятковою живучістю. Зі зміною умови життя народів традиція дещо трансформується, але продовжує жити в новій формі.

Довгі роки радянська влада вела боротьбу з козацтвом – у козаків відібрали коней, зброю, заборонили вести традиційний спосіб життя. Ось тут і проявилася сила й живучість традиції. Не маючи можливості вести традиційний спосіб життя, козака молодь стала займатися спортом – бойовим хортингом.

У наші дні бойовий хортинг асоціюється зі звитягою, хоробрістю, лицарством і самопожертвою, відвагою та вихованням могутніх і вольових чоловіків. Саме тому це спортивне та прикладне єдиноборство символічно назване на честь місця проведення всіх прадавніх козацьких сутичок, відкритого майдану, живого кола з козаків – «хорту», в який вони збиралися для виявлення найсильніших, і на честь самого великого острова на Дніпрі «Хортиця» – сакрального центру та місця народження козацької доблесті Запорозької Січі.

Сучасний український бойовий хортинг – це не копія чогось іншого, а еталон самобутньої спортивної та бойової техніки етнічних українців. Водночас, бойовий хортинг став тим середовищем, в якому продовжила своє життя лицарська і козацька військова традиція, пов'язана з верховою їздою, умінням вести рукопашну сутичку без зброї, умінням вести сутичку холодною та вогнепальною зброєю.

Становлення вітчизняного бойового хортингу відбувалося з 2008 по 2020 рік у відриві від світового культу єдиноборств. Опорою для сучасного бойового хортингу стала українська вітчизняна традиція рукопашних кулачних сутичок, які були надзвичайно популярні у Київській Русі, а далі з появою козацтва – традиція Війська Запорозького та славетної Запорозької Січі.

Майже кожен чоловік у той час брав участь у колективних бійках «лава на лаву» і був бійцем-кулачником – безпосереднім учасником рукопашних сутичок. І саме виходячи з цієї потужної бойової традиції, основний і провідний розділ сучасних правил змагань з бойового хортингу має назву «Рукопашна сутичка».

В Європі широкої народної традиції кулачних сутичок ніколи не існувало. Лише в окремих країнах були популярні в народі сутички борців та кулачні бої, але винятково як видовище під час свята. Якщо десь і готувалися бійці для показу і розваг, то заняття одноборствами завжди залишалося справою професіоналів, а не народу.

Сучасний бойовий хортинг ділиться на два різновиди – *аматорський і професійний*. Успіхи вітчизняних спортсменів-любителів загальновідомі, а ось професіонали бойового хортингу тільки починають розвивати свій напрям. Зазначені різновиди мають різне коріння, інакше – аматорський та професійний бойовий хортинг є гілками двох різних традицій.

Найпотужніша українська військова та козацька традиція стала фундаментом для створення української школи аматорського (любительського) бойового хортингу, однією з кращих у світі. Професійний же бойовий хортинг виріс із традиції видовищних боїв, які у стародавній Київській Русі проводили князі.

З історії відомо, що коли українці потрапляли в полон до римлян, вони навіть під страхом смерті відмовлялися від участі в гладіаторських боях, тому що була в них закладена праслов'янська бойова традиція Київської Русі. Така філософсько-історична опора на традицію для професійного бойового хортингу є і в сучасній Україні. Прадавні воїни, і не тільки українці, завжди вважали для себе ганебним брати участь у сутичках на потіху глядачам, адже готувати себе треба не для розваги, а для захисту себе, ближніх і своєї землі.

Підводячи підсумок цим думкам, можна зробити наступний висновок: українці є миролюбною нацією, але ми по-справжньому вміємо воювати, мислителі різних епох засуджували війни, пристрасно мріяли про вічний мир і розробляли різні аспекти проблеми загального миру. Одні з них звертали увагу в основному на її етичну сторону.

Вони вважали, що агресивна війна є породженням аморальності, що мир може бути досягнутий тільки у результаті морального перевиховання людей в дусі взаєморозуміння, терпимості до різних віросповідань, усунення націоналістичних пережитків, виховання людей у дусі принципу, що всі люди брати. Інші бачили головне зло, заподіяне війнами, в господарській розрусі, у порушенні нормального функціонування всієї економічної структури країни.

У зв'язку з цим вони намагалися схилити людство до миру, малюючи картини загального процвітання в суспільстві без війни, в якому пріоритет буде віддаватися розвитку науки, техніки, мистецтва, літератури, а не вдосконаленню засобів знищення людей. Також існує думка, що мир між державами може бути встановлений у результаті розумної політики освіченого правителя. Розробляються правові аспекти проблеми миру, досягти якого прагнуть шляхом договору між урядами, створенням регіональних або всесвітніх федерацій держав.

Проблема світу, як і проблема війни, привертає увагу політичних і громадських рухів, учених багатьох країн. Безперечні успіхи миролюбних сил і всіх організацій, як і досягнення ряду шкіл і напрямів, наукових центрів, що спеціалізуються на дослідженні проблем миру та війни. Накопичена велика сума знань про мир як чинник розвитку і виживання людства, про складну діалектику взаємозв'язку війни і миру та її особливості в сучасну епоху, про можливі шляхи і передумови просування до миру без зброї і воєн.

Українці – унікальна бойова нація. Наші спортсмени – світові лідери практично в усіх видах контактних єдиноборств (бокс, усі загальновизнані види боротьби, кікбоксинг, інші контактні види єдиноборств і бойових мистецтв). Українська земля народила світові видатних чемпіонів неперевершеного рівня. Далеко не усі народи мають такий природний хист до ведення сутички, і не всі спортсмени інших країн витримують рівень психологічної конкуренції та загартування українського духу й волі до перемоги.

Нині основна мета бойового хортингу – професійно-прикладна підготовка військовослужбовців та правоохоронців, популяризація та підвищення ролі фізичної культури і спорту, патріотичне виховання, залучення дітей та юнацтва до здорового способу життя, відволікання від шкідливих звичок, виховання особистості в дусі добропорядності та патріотизму.

За короткий час існування бойовий хортинг охопив фізкультурно-оздоровчою та навчально-виховною діяльністю багато населених пунктів України, спортивні клуби бойового хортингу працюють в усіх областях України. Видатні поети і музиканти України склали вірші та написали пісні про бойовий хортинг, він має свої відмітні атрибути,

емблему, прапор, гімн і марш, відомі художники пишуть картини на тематику національного професійно-прикладного виду спорту України.

Однією з особливостей розвитку бойових мистецтв є достатній обсяг різноманітної друкованої та відеоінформації з єдиноборств різних країн, що практикуються в усьому світі. Збільшується кількість різних напрямів, стилів, шкіл і клубів спортивного, бойового єдиноборства і бойових мистецтв. Система бойової підготовки існує також і зі зброєю.

В результаті застосування будь-якої секретної зброї вона швидко стає менш секретною, інформація про неї стає відомою широкому колу людей, які цікавляться методиками тренувань, любителям і професіоналам. Загальновідомо, що одні й ті ж чи схожі прийоми існували в усіх народів світу (Україна – бойовий хортинг; Японія – дзюдо, карате; Китай – ушу; Корея – тхеквондо тощо).

Україна, що міститься у центрі Європи, на сухопутних шляхах з північних країн у південному напрямку, набула певних спеціальних знань та умінь з найрізноманітніших способів ведення рукопашної сутички і використання зброї. Завдяки такому географічному розташуванню й історичному розвитку способи володіння рукою, ногою і зброєю у рукопашній сутичці позначені відтінками всіх країн світу, від варягів до китайців.

Отже, можна визнати, що бойовий хортинг – це узагальнення світового досвіду єдиноборства, самозахисту і рукопашної сутички. Окрім бойового хортингу в Україні і за кордоном розвиваються напрями традиційного спортивного хортингу, військово-прикладного хортингу, поліцейського хортингу, козацького хортингу, хортинг фехтування, оздоровчого хортингу та інших різновидів і напрямів нашого національного виду бойового мистецтва.

Витоки національного професійно-прикладного виду спорту України бойового хортингу, формування його філософії, вдосконалення методичних прийомів підготовки спортсменів необхідно обґрунтовувати дивлячись на це питання з різних боків, комплексно, оскільки його розвиток формувався одразу декількома шляхами.

За свою багатовікову історію наша країна неодноразово піддавалася набігам з боку різних агресивних сусідів, монгольської нації, не раз давала відсіч шведським, російським і литовським загарбникам, саме наші пращури змогли гідно протистояти німецьким окупантам в часи Другої світової війни.

Ці лиха не пройшли для українців безслідно, мільйони наших співвітчизників віддали життя на благо Батьківщини, за її незалежність та суверенітет. Тому в українській традиції існує звичка постійно пам'ятати і віддавати шану пам'яті солдатам, які є захисниками нашої землі, і тим, хто, не покладаючи рук, працював у тилу, чекаючи своїх батьків, синів і чоловіків додому.

Практично кожен з нас, хто живе зараз в Україні, з упевненістю може сказати, що його сім'ю війни не обійшли стороною. Ці великі трагедії надовго залишилися в серцях усіх людей України, і ми маємо прагнути до того, щоб подібне лихо більше не повторювалося.

Тому, велика увага в філософії, теорії, методиці та практиці бойового хортингу приділяється всебічній підготовці воїна до захисту України, вивченню загальних і конкретних причин виникнення кожної війни, розробці передових тренувальних методик і вдосконаленню засобів бойової підготовки, адже у генетичному коді нашої нації, вроджених життєвих звичаях та бойових традиціях українського воїнства закладене надзвичайне вміння воювати, тактично грамотно та ефективно вести військове протистояння і, знищуючи ворога, захищати свою землю.

Ці бойові традиції надали поштовх для відродження в Україні комплексного мистецтва самозахисту – національного професійно-прикладного виду спорту України бойового хортингу.

Висновки. Таким чином, у статті розкрито козацько-лицарське походження та історію становлення системи бойового хортингу, визначено основні аспекти українських війських традицій як виховної і філософської основи національного професійно-прикладного виду спорту України бойового хортингу, обґрунтовано чинники виховання особистості спортсменів бойового хортингу на засадах військових, культурних, оздоровчих національних звичаїв українських воїнів.

Охарактеризовано зміст і мету виховання патріотизму школярів і студентів, зокрема, спортсменів бойового хортингу відповідно до сучасних умов розвитку суспільства.

Сформульовано фундаментальні дефініції, визначено основні принципи військово-патріотичного виховання, їх взаємозумовленість та системність, пріоритетні напрями реалізації.

Поняття козацько-лицарського походження, патріотизму розглянуто як інтегральну цінність та духовно-моральну якість особистості спортсмена бойового хортингу.

Встановлено засоби теоретичної і методичної розробленості проблеми та обґрунтовано необхідність вдосконалення системи виховання школярів і студентів у контексті Концепції національно-патріотичного виховання молоді.

Доведено можливість упровадження в навчально-виховний процес з бойового хортингу методичної системи, яка сприяє свідомому засвоєнню майбутніми захисниками України національно-патріотичних цінностей.

У моральному вихованні поєднано принципи і норми загальнолюдської моралі та національної моральної цінності.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні основ козацько-лицарського походження, розробці науково-методичного забезпечення для навчально-тренувального процесу з бойового хортингу щодо участі спортсменів у військово-спортивних іграх та масових державних заходах військово-патріотичного спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадьора С. М. Бойовий хортинг у впровадженні науково-методичної літератури з рекреації і фізичної реабілітації спортсменами підліткового та студентського віку / С. М. Бадьора, Е. А. Єрьоменко, М. В. Тимчик, В. Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць. – 2018. – Вип. 9. – С. 190–199.
2. Біла В. Р. Бойовий хортинг у програмі навчання і професійно-прикладної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей закладів вищої освіти України / В. Р. Біла, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Гришук, О. А. Бухтіяров // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2019. – Вип. 11. – С. 6–19.
3. Буток О. В. Бойовий хортинг як засіб фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів / О. В. Буток, Е. А. Єрьоменко, С. І. Болтівець, В. Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 220–231.
4. Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг – система національно-патріотичного виховання дітей та молоді / О. А. Бухтіяров, Е. А. Єрьоменко, О. В. Буток, В. Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 61–70.
5. Вишницький І. О. Застосування прийомів боротьби у різних видах єдиноборств / І. О. Вишницький, Е. А. Єрьоменко // Збірник наукових статей. – Дніпро : ДДІФКіС, 1996. – С. 57–72.
6. Довгань Н. Бойовий хортинг як інструмент соціалізації студентів закладів вищої освіти / Н. Довгань, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 177–186.
7. Дородний Л. М. Оволодіння технікою боксу для успішної тренувальної діяльності у спортивних єдиноборствах / Л. М. Дородний, Е. А. Єрьоменко // Збірник наукових статей. – Дніпро : ДДІФКіС, 1996. – С. 178–185.
8. Ерёмченко Э. А. Воспитание настойчивости у детей 6–7 лет в процессе занятий хортингом / Э. А. Ерёмченко // Сибирский педагогический журнал: научное периодическое издание. – Новосибирск, 2013. – № 6. – С. 209–213.

9. Ерёмченко Э. А. Хортинг – философия украинского единоборца / Э. А. Ерёмченко // Боевые искусства – ключи к совершенству. – 2012. – № 6. – С. 4–5.
10. Єрмоєнко В. Засоби профілактики основних стоматологічних захворювань у студентів, курсантів, спортсменів бойового хортингу та співробітників правоохоронних органів / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 116–126.
11. Єрмоєнко В. Медичне обслуговування спортивних змагань з бойового хортингу та медико-педагогічний контроль за станом здоров'я учасників / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 232–250.
12. Єрмоєнко В. Медичне обслуговування спортивних змагань з хортингу / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Хортинг – національний бренд України у світі: олімпійська перспектива : матер. другою міжнар. наук.-практ. конф. до 10-річчя заснування хортингу, 23–24 березня 2019 р. ; ред. кол. : Пашко П. В. (голова) [та ін.]. / Мін-во освіти і науки України, Мін-во молоді та спорту України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – К. : Видавець Паливода А. В., 2019. – С. 156–171.
13. Єрмоєнко В. Стоматологічне здоров'я дітей та молоді як чинник спортивних успіхів у бойовому хортингу / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 96–111.
14. Єрмоєнко В. Стоматологічне здоров'я спортсменів бойового хортингу у процесі тренувальної та змагальної діяльності / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 103–120.
15. Єрмоєнко Е. Бойовий хортинг – національний бренд України у світі / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 29–54.
16. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі фізичного виховання студентів і курсантів / Е. А. Єрмоєнко, В. В. Чмелюк, В. Р. Біла, В. Л. Гришук // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 52–60.
17. Єрмоєнко Е. Бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 32–41.
18. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб оптимізації функціональної підготовки студентів і курсантів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 19–33.
19. Єрмоєнко Е. Витоки та історія розвитку бойового хортингу в Україні і за кордоном / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 55–70.
20. Єрмоєнко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6–7 років у процесі занять хортингом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Едуард Анатолійович Єрмоєнко. – К., 2016. – 222 с.
21. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. – Вип. 10 (118) 19. – С. 49–56.
22. Єрмоєнко Е. Виховна система бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 161–177.
23. Єрмоєнко Е. А. Виховний потенціал та філософська основа бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 147–157.
24. Єрмоєнко Е. А. Відкрита заява Едуарда Єрмоєнка про заснування хортингу – національного виду спорту України 17 липня 2008 року / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во України у справах сім'ї, молоді та спорту. Київ : Тренерська рада, 2008. – 7 с.
25. Єрмоєнко Е. Військово-патріотична програма та прикладний хортинг / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / Нац. академія педагогічних наук України, Ін-т проблем виховання НАПН України, Українська федерація хортингу. – К. : Паливода А. В., 2014. – Вип. 1. – С. 10–19.
26. Єрмоєнко Е. А. Вплив здоров'я на біомеханічні показники серця спортсменів вищої кваліфікації за результатами даних ехокардіографії / Е. Єрмоєнко, В. Чибісов, О. Говоруха, Ю. Рейдерман // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол. Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2015. – Вип. 4. – С. 92–103.

27. Єрмоєнко Е. А. Всесвітнє українське земляцтво та діаспора у сприянні розвитку бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 56–79.
28. Єрмоєнко Е. А. Декларація хортингу у світі / Е. А. Єрмоєнко // Колегія Мін-ва України у спр. сім, мол. та сп. : Київ, 2008. – 12 с.
29. Єрмоєнко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – Вип. 10 (80) 16. – С. 38–44.
30. Єрмоєнко Е. А. Засоби та методи позитивного впливу хортингу на формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 7. – С. 120–131.
31. Єрмоєнко Е. А. Застосування спеціальних фізичних вправ у процесі виховання наполегливості у школярів 6–7 років під час секційних занять хортингом в загальноосвітніх навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Інституту проблем виховання НАПН України за 2013 рік* / [за ред. І. Д. Бека, О. В. Мельника]. – К., 2014. – Вип. 1. – С. 325–327.
32. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць*. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.
33. Єрмоєнко Е. Концепція розвитку бойового хортингу в Україні / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 71–81.
34. Єрмоєнко Е. А. Медико-біологічні основи впливу бойового хортингу на організм людини / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2019. – Вип. 11. – С. 121–136.
35. Єрмоєнко Е. А. Медико-біологічні та морфофункціональні особливості бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 112–121.
36. Єрмоєнко Е. А. Медико-фізіологічні чинники самоконтролю за фізичним навантаженням на тренуваннях з бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 123–134.
37. Єрмоєнко Е. Методика викладання бойового хортингу для студентів та курсантів закладів вищої освіти правоохоронної спрямованості / Е. Єрмоєнко, В. Чмелюк, В. Гришук, С. Бадьора. // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 196–219.
38. Єрмоєнко Е. Методика викладання бойового хортингу у закладах вищої освіти / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 147–163.
39. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гуртка, курсу за вибором з оздоровчого хортингу для 10–11 класів: навч.-метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2019. – 300 с.
40. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи «Хортинг» для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
41. Єрмоєнко Е. Навчальна програма факультативу для учнів старших класів «Бойовий хортинг» / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 178–189.
42. Єрмоєнко Е. Основоположні принципи бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 22–31.
43. Єрмоєнко Е. Поясна система та підвищення кваліфікації спортсменів бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 200–213.
44. Єрмоєнко Е. А. Практичний матеріал програми хортингу для виховання наполегливості у дітей 6–7 років. *Актуальні проблеми фізичної культури та спорту (IV науковий напрям: проблеми здоров'я різних верств населення) : зб. наук. праць ДНДІФКіС. К. 2013. № 28 (3) – С. 69–74.*

45. Єрмоєнко Е. А. Силова підготовка школярів 14–17 років на уроках фізичної культури з елементами бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко, С. І. Болтівець, І. В. Суліма, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 158–165.
46. Єрмоєнко Е. Система фізичного виховання спортсменів бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 188–205.
47. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу: навчально-методичний посібник. – К. : Паливода А. В., 2009. 227 с.
48. Єрмоєнко Е. Тренування спортсменів бойового хортингу на етапі підготовки до головних змагань / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 251–260.
49. Єрмоєнко Е. Філософія бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 82–104.
50. Єрмоєнко Е. Формування фізичної культури та цінностей здорового способу життя студентської молоді як передумова спортивних успіхів у бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 261–274.
51. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської молоді засобами хортингу : метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. К. : Паливода А. В., 2017. 440 с.
52. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді на заняттях хортингом у навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол. Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 6. – С. 115–123.
53. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
54. Зубалій Н. П. Психологічні та соціальні основи виховання особистості у системі бойового хортингу / Н. П. Зубалій, М. Д. Зубалій, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 122–129.
55. Івашковський В. В. Психомоторика та психо-фізіологічні особливості підготовки спортсменів бойового хортингу / В. В. Івашковський, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 130–138.
56. Литвиненко А. М. Бойовий хортинг у методиці вдосконалення силових якостей спортсменів різного віку / А. М. Литвиненко, Е. А. Єрмоєнко, О. І. Остапенко, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 214–222.
57. Лях В. Інноваційні підходи у боротьбі «Лави на лаву» з учнями козацьких класів і спортсменів бойового хортингу / В. Лях, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 164–176.
58. Остапенко О. І. Бойовий хортинг як засіб формування в школярів фізичних здібностей як основи тверезого способу життя в майбутній життєдіяльності / О. І. Остапенко, М. Д. Зубалій, Е. А. Єрмоєнко, М. В. Тимчик // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 166–172.
59. Параниця С. П. Бойовий хортинг – фундаментальний осередок воїнських традицій української землі. / С. П. Параниця, Е. А. Єрмоєнко, Г. А. Коломоєць, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 105–115.
60. Петрович Ж. В. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у школярів і студентів / Ж. В. Петрович, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 34–45.
61. Петрович Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрович, Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2016. – 544 с.
62. Присяжнюк С. І. Бойовий хортинг та проблема активного відпочинку спортсменів у різні вікові періоди / С. І. Присяжнюк, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 206–218.
63. Пустолякова Л. Бойовий хортинг у системі навчання фізичних вправ загального розвитку та спеціально-підготовчих вправ на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти / Л. Пустолякова, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 187–195.

64. Сичов С. О. Бойовий хортинг та особливості оптимізації управління атлетичним тренуванням у процесі спортивної діяльності / С. О. Сичов, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 219–225.
65. Суліма І. В. Бойовий хортинг – національний вид спорту і школа підготовки українського воїна / І. В. Суліма, Е. А. Єрмоєнко, К. М. Кукушкін, С. С. Полторацький // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2019. – Вип. 11. – С. 71–82.
66. Тимчик М. В. Хортинг як засіб виховання наполегливості в молодших школярів / М. В. Тимчик, Е. А. Єрмоєнко // *Фізичне виховання в рідній школі*. – Вип. 1. – К.: Педагогічна преса, 2014. – С. 38–41.
67. Федорченко Т. Бойовий хортинг як система морально-етичного виховання особистості / Т. Федорченко, Е. Єрмоєнко, І. Суліма, С. Полторацький // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 42–51.
68. Хатько А. В. Бойовий хортинг у системі фізичного виховання студентів і курсантів / А. В. Хатько, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Гришук, О. О. Ляховець // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 47–53.
69. Badiora, S. M., Yeromenko, E. A., Tymchyk, M. V., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng u vprovadzhenni naukovykh i metodykh literatury z rekreatsii i fizychnoi rehabilitatsii sportsmeniv pidlitkovoho ta studentskoho viku* [Combat horting in the introduction of scientific and methodological literature on recreation and physical rehabilitation by adolescent and student athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 190–199). Kyiv: Palyvoda A. V.
70. Bila, V. R., Yeromenko, E. A., Gryshchuk, V. L., Bukhtiyarov, O. A. *Boyovyi khortyng u program navchannia i profesiyno-prukladnoi pidgotovky kursantiv pravookhoronnykh spetsialnostei zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy* [Combat horting in the program of training and professional and applied training of cadets of law enforcement specialties of higher education institutions of Ukraine]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 11 (pp. 6–19). Kyiv: Palyvoda A. V.
71. Bukhtiyarov, O. A., Yeromenko, E. A., Butok, O. V., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng – systema natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditey ta molodi* [Combat horting is a system of national-patriotic education of children and youth]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 61–70). Kyiv: Palyvoda A. V.
72. Ivashkovskiy, V. V., Yeromenko, E. A. (2017). *Psykhomotoryka ta psykho-fiziologichni osoblyvosti pidgotovky sportsmeniv boyovogo khortyngu* [Psychomotor skills and psycho-physiological features of training of combat horting athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 130–138). Kyiv: Palyvoda A. V.
73. Lytvynenko, A. M., Yeromenko, E. A., Ostapenko, O. I., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng u metodytsi vdoskonalennia sylovykh yakosti sportsmeniv riznoho viku* [Combat horting in the method of improving the strength of athletes of different ages]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 214–222). Kyiv: Palyvoda A. V.
74. Ostapenko, O. I., Zubaliy, M. D., Yeromenko, E. A., Tymchyk, M. V. (2017). *Boyovyi khortyng yak zasib formuvannia v shkoliariv fizychnykh zdibnosti yak osnovy tverezogo sposobu zhyttia v maybutniy zhyttediyalnosti* [Combat horting as a means of forming physical abilities in schoolchildren as the basis of a sober lifestyle in future life]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 166–172). Kyiv: Palyvoda A. V.
75. Paranytsia, S. P., Yeromenko, E. A., Kolomoiets, H. A., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng – fundamentalnyi oseredok voinskykh tradytsiy ukrainskoi zemli* [Combat horting is a fundamental center of military traditions of the Ukrainian land]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 102–111). Kyiv: Palyvoda A. V.
76. Petrochko, Zh. V., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng yak zasib vykhovannia patriotyzmu u shkoliariv i studentiv* [Combat horting as a means of educating patriotism in schoolchildren and students]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 34–45). Kyiv: Palyvoda A. V.
77. Petrochko, Zh. V. & Yeromenko, E. A. (2016). *Khortynh – shkola syly i tchesti yunoho ukrainsia* [Horting is the school of power and honor of young Ukrainian]. Kyiv: Palyvoda A. V.
78. Prisyazhniuk, S. I., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng ta problema aktyvnogo vidpochynku sportsmeniv u rizni vikovi periody* [Combat horting and the problem of active recreation of athletes at different ages]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 206–218). Kyiv: Palyvoda A. V.

79. Sychoy, S. O., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng ta osoblyvosti optymizatsii upravlinnia atletychnym trenuvanniam u protsesi sportyvnoi diyalnosti* [Combat horting and features of optimization of athletic training management in the process of sports activity]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 219–225). Kyiv: Palyvoda A. V.
80. Savchenko A. Combat horting – educational practice for young people / A. Savchenko, E. Yeromenko // *Теорія і методика хортингу*. – 2017. – Вип. 8. – С. 88–95.
81. Tymchyk, M. V. & Yeromenko, E. A. (2014). *Khortynh yak zasib vykhovannia napolehlyvosti u molodshykh shkoliariv* [Horting as a means of educating persistence in primary schoolchildren]. In *Fizychnye vykhovannia v ridnii shkoli*: Issue 1. Kyiv: Pedahohichna presa.
82. Yeromenko, E. A., Chmeliuk, V. V., Bila, V. R., Gryshuk, V. L. (2018). *Boyovyi khortyng u systemi fizychnoho vykhovannia studentiv i kursantiv* [Combat horting in the system of physical education of students and cadets]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 52–60). Kyiv: Palyvoda A. V.
83. Yeromenko, E. A. (2018). *Boyovyi khortyng yak efektyvnyi zasib viyskovo-patriotychnoho vykhovannia shkoliariv i studentiv* [Combat horting as an effective means of military-patriotic education of schoolchildren and students]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 31–39). Kyiv: Palyvoda A. V.
84. Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng yak zasib optymizatsii funktsionalnoi pidgotovky studentiv i kursantiv spetsializovanykh zakladiv vyschoi osvity ta spivrobitnykiv pravookhoronnykh organiv* [Combat horting as a means of optimizing the functional training of students and cadets of specialized higher education institutions and law enforcement officers]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 19–33). Kyiv: Palyvoda A. V.
85. Yeromenko, E. A. (2016). *Education of persistence in 6–7-year-old schoolchildren during horting training*: PhD dissertation. Kyiv: Palyvoda A. V. 222 p.
86. Yeromenko, E. A. (2017). *Formuvannia tsinnociei zdorovoho zhyttia uchnivskoi molodi zasobamy khortynhu* [Formation of values of a healthy life of student's youth by means of horting]. Kyiv: Palyvoda A. V. p. 440.
87. Yeromenko, E. A. (2016). *Formuvannia tsinnociei zdorovoho zhyttia uchnivskoi ta studenskoii molodi na zaniattiakh khortynhom u navchalnykh zakladakh* [Formation of values of healthy life of schoolchildren and student youth at Horting classes in educational institutions]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka hortyngu*: Issue 6 (pp. 115–123). Kyiv: Palyvoda A. V.
88. Yeromenko, E. A. (2014). *Khortynh – natsionalnyi vyd sportu Ukrainy* [Horting – the national sport of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda A. V. [in Ukrainian].
89. Yeromenko, E. A. (2017). *Medyko-biologichni ta morfofunktsionalni osoblyvosti boyovogo khortyngu u protsesi vykhovannia fizychnoi kultury ta osnov zdorovia studentiv* [Medico-biological and morphofunctional features of combat horting in the process of educating physical culture and basics of student health]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 112–121). Kyiv: Palyvoda A. V.
90. Yeromenko, E. A. (2018). *Medyko-fiziologichni tsinnyky samokontrolyu za fizychnym navantazhenniam na trenuvanniakh z boyovogo khortyngu u protsesi vykhovannia fizychnoi kultury studentiv* [Medical and physiological factors of self-control over physical activity during combat horting training in the process of educating students' physical culture]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 123–134). Kyiv: Palyvoda A. V.
91. Yeromenko, E. A. (2018). *Navchalna prohrama fakultatyvu dlia uchniv starshykh klasiv «Boyovyi khortyng»* [Elective curriculum for high school students «Combat Horting»]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 172–183). Kyiv: Palyvoda A. V.
92. Yeromenko, E. A. (2018). *Osnovopolozhni pryntsypy boyovogo khortyngu* [Basic principles of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 22–31). Kyiv: Palyvoda A. V.
93. Yeromenko, E. A., Boltivets, S. I., Sulima, I. V., Yeromenko, V. E. (2017). *Sylova pidgotovka shkoliariv 14–17 rokiv na urokakh fizychnoi kultury z elementamy boyovogo khortyngu* [Strength training of schoolchildren aged 14–17 in physical education lessons with elements of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 158–165). Kyiv: Palyvoda A. V.
94. Yeromenko, E. A. (2017). *Systema fizychnoho vykhovannia sportsmeniv boyovogo khortyngu* [The system of physical education of combat horting athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 187–205). Kyiv: Palyvoda A. V.
95. Yeromenko, E. A. (2009). *Trenuvannia v khortynhu* [Training in Horting]. Kyiv: Palyvoda A. V.

96. Yeromenko, E. A. (2018). *Vykhovna systema boyovogo khortyngu* [Educational system of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 156–171). Kyiv: Palyvoda A. V.
97. Yeromenko, E. A. (2016). *Zasady formuvannya tsinnosti zdorovogo zhyttia uchnivskoi ta studentskoi molodi zasobamy khortyngu* [Principles of forming the values of a healthy life of pupils and students by means of horting] *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Seris No 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): Sb. scientific works.* – K.: Publishing house of National Pedagogical Dragomanov University. – Issue 10 (80) 16. – P. 38–44.
98. Yeromenko, E. A. (2019). *Znachymist tsinnosti fizychnoi kultury ta osnov zdorovya dlya studentiv i kursantiv, yaki zaymayutsya boyovym khortyngom* [Importance of values of physical culture and bases of health for students and cadets who are engaged in combat horting] *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Seris No 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): Sb. scientific works.* – K.: Publishing house of National Pedagogical Dragomanov University. – Issue 11 (119) 1. – P. 71–79.
99. Zubaliy, N. P., Zubaliy, M. D., Yeromenko, E. A., Yeromenko, V. E. (2017). *Psykhologichni ta sotsialni osnovy vykhovannia osobystosti u systemi boyovogo khortyngu* [Psychological and social bases of personality education in the system of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 122–129). Kyiv: Palyvoda A. V.

Shevchuk V. S., Yeromenko E. A., Grechanyi O. M.

University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine

Influence of the Cossack military custom on the process of formation and development of training methods of the combat horting system

Abstract. *This scientific article characterizes the influence of Cossack military custom on the formation and development of training methods of combat horting, identifies aspects of Cossack-knightly origin and history of combat horting, describes the main factors of Ukrainian military traditions as an educational and philosophical basis of national professional sports. Ukraine of combat horting, the factors of education of the personality of athletes of combat horting on the basis of military, cultural, improving national customs of the Ukrainian soldiers are substantiated. On the basis of educational principles and Cossack fighting traditions the list of the values of the person brought up in the course of employment is given. The state of spiritual culture and morals of society, both in the world and in Ukraine, also affects the process of education of athletes, the results of their physical and psychological training. The education of students in the system of combat horting is carried out in the context of the customs of the Cossacks, civic and universal culture, covers the entire training and educational process, is based on freedom of choice and combines the interests of the individual, society and state. The guidelines provide for the involvement of combat horting athletes in various forms of creative and socially useful activities, including: cognitive, health, labor, artistic and aesthetic, sports, advocacy, games, cultural, recreational, environmental, organized in leisure time, ie in extracurricular activities. The purpose of the main guidelines of education in combat horting is to create a holistic model of the educational system based on patriotic, civic and universal values as a guide for designing the educational system in educational institutions of Ukraine. The main aspects of the Cossack-knightly origin and the history of the formation of the system of combat horting, the military Ukrainian basis of combat horting as a means of educating the individual in the process of systematic training are determined.*

Key words: *cossack military custom, military traditions, fighting customs, training methods, combat horting, history of formation.*

Наукове видання

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

(українською та англійською мовами)

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

14–15 листопада 2019 р., м. Ірпінь, Університет ДФС України

Колектив авторів
Друкується в авторській редакції

Упорядник: Е. А. Єрмоменко

Підписано до друку 25.11.2019 р.
Формат 84x108/16
Умов. друк. арк. 171,68

Папір офсетний
Друк офсетний
Гарнітура Times

Зам. № 0231
Наклад 50 пр.

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром Університету ДФС України.
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції (серія ДК № 5104 від 20.05.2016 р.)

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**